

ben, melyekben a kisajátítás a birtok érdekével semmi különös és közvetlen összeköttetésben nincs; ellenben ha az a birtok saját érdekében is történik, pl. tagosítás és erdőegyesítésnél, ha talán egyesek a többség kívánatának ellenére abba bele nem egyeznének, akkor az eljárás a fennebb előadottaktól eltér. Itt épen a birtokok értékének emelése lévén czél, nem valószínű, hogy a birtokos a kisajátítás által veszteni, hanem inkább, hogy nyerni fog. Másrészt pedig, ha az erdőegyesítésnél különböző kulcs szerint számíttatnék ki az erdő értéke egyik és másik birtokosnál, akkor sokan megkárosíttatnának. Itt tehát annak is, ki az erdőegyesítésbe akarata ellenére vonatott be a törvény határozata nyomán, erdeje értékét, úgy mint a többiét, a 93. §. szerint kell kiszámítani.

A képviselőház elé terjesztett törvényjavaslat a métermértékről s annak indokolása.

(Folytatás és vége.)

A mérték egységéből ugyanis a többi nagyobb és kisebb mértékek tizszeres többszörözés és tizedrészes felosztás által származnak. Az egységnek tizszerese deka, százszoros hekto, ezredszerese kilo, tízezerese miria görög származásu szónak előre tétele által fejeztetik ki, és ennél fogva

1 dekaméter	annyi mint	10 méter,
1 hektométer	„ „	100 „
1 kilométer	„ „	1.000 „
1 miriaméter	„ „	10.000 „

Az egységnek tizedrésze ellenben deci, századrésze centi, ezredrésze milli latin származásu szónak előretétele által fejeztetik ki, s ennél fogva

1 deciméter	annyi mint	$\frac{1}{10}$	méter,
1 centiméter	"	"	$\frac{1}{100}$ "
1 miliméter	"	"	$\frac{1}{1000}$ "

A többi mértékegységek, u. m.: a területi, térfogati és súlymérték egységei mind a hosszasági mérték egységéből a méterből vannak levezetve.

Nevezetesen a területi mérték egysége a négyszögméter. Minthogy azonban a gyakorlatban leginkább előforduló terület mérésre, t. i. a földterület mérésére a négyszögméter igen kicsiny mértékegység lenne, ennek nem adtak külön nevet, hanem százszorosát, vagyis a száz négyszögmétert látták el külön névvel. Száz négyszögméter ár-nak, ennek százszorosa hektár-nak neveztetik.

A térfogati mérték alapja a köbméter, vagy mint eleinte neveztetik Stér.

Minthogy azonban a gyakorlatban leginkább előforduló térfogat-mérésre, t. i. az űrmértékre a köbméter igen nagy mértékegység lenne, az imént mondott czélra a köbméternek ezredrészét külön névvel látták el. — Egy ezredrész köbméter liter-nek neveztetik, s fentebb említett görög vagy latin származású szók előre tétele által fejeztetnek ki többszörösei és hányadrészei. Így p. o. a hektoliter száz litert, a deciliter tizedrész litert jelent.

A súlymérték egysége eredetileg a gramm volt. — Ennyi egy ezredrész liter lepárolt víznek a súlya, 4 Celsius foknyi mérsékletnél a fagyponthoz felett. Többszörösei és hányadrészei egyetlen később említendő kitéttel a fentebb említett görög és latin szók előre tétele által fejeztetnek ki. Így például a dekagramm 10 grammot, a kilogramm ezer grammot, decigramm egy tizedgrammot jelent, és így tovább. Minthogy azonban a gyakorlatban leginkább előforduló súlyok mérésére a gramm igen kicsiny súlyegység már, eredetileg a grammnak

ezerszeresét, t. i. a kilogrammot készítették el platinából, és vették őrizet alá a párisi nemzeti levéltárban. Ez az úgynevezett „kilogramme des archives“, vagy „kilogramme prototype“. — A többi nemzetek, melyek e mérték-rendszert magukévá tettek, a kilogrammot fogadták el a súlymérték alapegységeül, s ez a gyakorlati igényeknek, mint már említve volt, jobban is megfelel mint a gramm, mely a mostani mértékünk szerint $\frac{1}{16}$ latra sem megy. Nagy terhek kifejezésére a súlyegységnek utóbb még egy többszörösét fogadták el, melyhez hasonló a többi mértékeknél nem fordul elő, s azért nem is neveztetett el a többször említett görög számnevek előretétele által, hanem egészen külön nevezetet kapott. Ez t. i. a tonna, mely ezer kilogrammal egyenlő.

Ezen alap elvében itt körülvonalozott méter-rendszer a maga egységeivel a méter ár, sztér, liter és grammal, valamint ezek többszöröseivel és hányadrészeivel (ide értve a tonnát is) összesen 41 mértéknevet adna. A gyakorlati életnek azonban nincs mindannyira szüksége, s ez okból a gyakorlatilag feleslegesek tökéletesen mellőzhetők. Szükség van a következő 19-re u. m. méter, kilométer, miriaméter, deciméter, centiméter, milliméter, ár, hektár, liter, hectoliter, deciliter, centiliter, kilogramm, tonna, dekagramm, gramm, decigramm, centigramm és milligramm-ra. Nálunk jelenleg 23 mértékegység van alkalmazásban, u. m. az öl, mértföld, láb, rőf, marok, hüvelyk, vonal, pont, hold, itcze, pint, akó, meszely, mérő, font, mázsa, lat, nehezék, unczia, drachma, scrupulus, gran, és karat. — Az új rendszernek négy mértékegységgel kevesebbre van szüksége, mint a réginek.

Ez alapvonalaiiban azon mérték- és súlyrendszer, melynek életbeléptetését czélozza a tisztelt törvényhozás elé terjesztett javaslat, s melynek kiváló czélszerűsége mellett egy nemzetközi mérték- és súlyrendszer behozatalának szükségén kívül még következő gyakorlati szempontok emelendők ki.

A méter (körülbelül 3 láb) mérésekre alkalmasabb, mint a rövidebb láb és a hosszabb öl, legközelebb áll a rőfhez, de tizedes felosztásai miatt czelszerűbb, mint a negyedekre és nyolczadokra felosztott rőf.

Mint utmérték a kilométer (körülbelül $\frac{1}{8}$ -ad mértföld) alkalmasabb, mint a mértföld mert kisebb egység mellett legalább a közönséges forgalomban a törtszámok alkalmazásának szüksége esedik.

Tovább előnye ezen rendszernek, hogy valamennyi egységének többszöröse, valamint hányadrészei pénzértékben a szintén tizedes rendszerre fektetett saját pénzrendszerünkben, valamint a frank, a dollár és az új német márka rendszerben könnyű kifejezést nyerhetnek.

A magyar kormány a tizedes rendszert eredeti tisztaságában óhajtá elfogadtatni, és mellőzni igyekezett mindent, a mi ezen rendszer következetes keresztülvitelét nehezítette és általános terjedését akadályozhatta volna, így azon súlyok is mellőztettek, melyek mint a vámmázsa (50 kilogramm) és a vámfont (fél kilogramm) nálunk legujabban gyakorlatilag már meghonosultak, de noha a tizedes rendszerrel némi összefüggésben állanak, mégis inkább a mostani rendszer kifolyásai. Nem is lett volna e két súlynak a rendszerbe való felvétele sem elméleti, sem gyakorlati szempontból igazolható. Elméleti szempontból ugyanis további tizedes felosztásra a kilogramm, nem pedig a font alkalmas, és ha a vámfont (a fél kilogramm) alkalmazása türetnék, vele természetesen maga a felosztás $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{1}{8}$, $\frac{1}{16}$ -od részekre is alkalmazásba jönne, mi által maga a rendszer és ennek lényegét képező tizedes felosztás szenvedne csorbát. De a gyakorlat igényei is inkább követelik a fontnak és mázsának elhagyását, mint azoknak a rendszerbe felvételét. Németország egyedüli kivételével minden európai nemzet, mely a tizedes rendszert alkalmazza, azt a maga ere-

deti tisztaságában fogadta el. — Még Anglia is, mely nemzeti intézményeihez oly hiven ragaszkodik, a rendszernek tiszta és változatlan elfogadása felé tesz lépéseket. Németország tehát e tekintetben valamennyi nemzet közt elszigetelve maradván, a vámfont használatával felhagyni kényszerítették.

Ott ugyan a vámfont megtartása mellett azon indok szólott, hogy évek hosszú során az a német szövetségben mint egyedül törvényes sulyegység volt alkalmazásban, s hogy ennél fogva ott a tényleges állapot fentartása látszott kívánatosnak, nálunk azonban, hol a vámsuly a nagy forgalomban soha sem volt szabályozó, és hol attól kellene tartani, hogy annak a jelenlegi bécsi fonttal való felcserélése által leginkább a szegényebb osztály mindenféle megrövidítésnek volna kitéve, hol a nagy közönség a szokott elnevezéssel együtt annak szokásos folytonos felezéseit is fenntartaná, ahelyett, hogy a tizedes számításhoz áttérne: nálunk a vámmázásnak és vámfontnak az új rendszerbe való beleillesztése minden ok nélkül csak zavart és a tizedrendszer terjedésének akadályozását okozná.

A tizedes mérték- és sulyrendszer teljes tisztaságában való elfogadása okvetlenül szükségessé teszi, hogy a rendszernek tudományos elnevezései is meghonosittassanak, és pedig annál is inkább, mivel egy általános nemzetközi mérték- és sulyrendszer meghonosítását és gyakorlati alkalmazását szerfölött megkönnyíti az, ha a világforgalomban és a tudományban már elfogadott elnevezések nálunk is gyakorlatban maradnak. Egyébiránt a nemzetközi elnevezések megtartását indokolja az is, hog magyar elnevezések alkalmazásával nem lehetne a mértékeket és sulyokat oly szabatosan megkülönböztetni egymástól, mint ez a görög és latin nevek felváltott használata mellett történik, kettős magyar és nemzetközi elnevezések alkalmazása pedig csak zavarokra adhatna okot, és a rendszer meghonosítását még inkább nehezítené. Ezen nézetet pártolja maga az e kér-

désben meghallgatott magyar tudományos akadémia is, midőn véleményében mondja: „a behozandó új mértékek és súlyok nevezeteinek magyarra fordítása sem czélszerű, sem következetesen kivihető, azért a francia nevek megtartandók“.

Az új rendszer meghonosításának főfeltétele, hogy annak egész lényege a népnek minden osztályaiban ismeretes legyen, és hogy a jelenlegi súlyok és mértékek az új rendszer szerin-tiekkel cseréltesenek fel.

Az előbbi cél tekintetéből szükséges, hogy a rendszer minden iskolában és tanintézetben taníttassék és népszerű modorban írt könyvek által magyaráztassék, a kormány e végből el nem mulasztandja azonnal, mihelyt a törvényjavaslat el lesz fogadva, a mérték- és súlyrendszer megismertetését lehetőleg eszközölni.

A régi súlyok és mértékek felcserélése végett szükséges alapmérték és súlyról gondoskodni, és ezen alapmérték és súly szerint a forgalomban használandó mértékek és súlyok kellően hitelesítendők.

Alapmértékül és alapsúlyul nálunk azon platinából készült méterpálcza és kilogramm szolgál, melyet a magyar tudományos akadémia a kormánynak átengedett s mely a magyar országos levéltárban őriztetik.

Ezen alapmértéknek és súlynak a francia nemz. levéltárban őrzött méterhez és kilogrammhoz való viszonya azon parányi eltérésekre nézve, melyek két, matematikai pontossággal egyenlő mérték előállításának lehetetlen volta miatt közöttük léteznek, a kormány által Párisba kiküldött két műegyetemi tanár jelentése szerint következő: a magyar platina méterpálcza a párisi levéltárban őrzött méter-pálczához hasonlítva egyenlő 1·000·00219. méterrel; a magyar kilogramm pedig a párisi levéltárban őrzött kilogrammhoz hasonlítva egyenlő 0·9999973 kilogrammal. Ez eltérések oly csekélyek, hogy

számbavételük a közönséges forgalomra nézve jelentőséggel sem bír.

Hogy a közönség hamisított vagy nem pontos mérő-eszközök által meg ne rövidítettessék, olykép intézkedik a t. országgyűlés elé terjesztett törvény, hogy minden a forgalomban használt mérő-eszköz, a minta-eszközökkel kellőleg hasonlítottassék össze, és hitelesítettessék, hogy e mértékek, súlyok és mérő-készülékek a törvényhatóságok és a hitelesítő hivatalok folytonos és azonos ellenőrzése alatt álljanak, végre, hogy azok, kik törvénytelen nem hitelesített vagy önkényüleg megváltoztatott mérő-eszközöket használnak, szigoruan büntettessenek.

Miután azonban lehetetlen teljesen megegyező mértékeket és súlyokat készíteni, a megengedhető eltérések külön rendelet által közhírré fognak tétetni. Ez eltérések azért nem vétettek fel a törvényjavaslatba, mert a naponként fejlődő mechanica mindinkább tökéletesebb és pontosabb mértékeket és súlyokat fog előállítani tudni, s így a törvény által jelenleg netán megszabandó eltérések idővel tulságos nagyok lehetnének.

Egyébiránt ezen eltérések a kibocsátandó rendeletben következőleg fognak megállapittatni :

Hosszmértékeknél :

2 méternyi hosszú érczből készült mértéknél 0.2 millimét. eltérés,

1	"	"	"	"	"	0.2	"	"
---	---	---	---	---	---	-----	---	---

5 deciméternyi	"	"	"	"	"	0.1	"	"
----------------	---	---	---	---	---	-----	---	---

2	"	"	"	"	"	0.1	"	"
---	---	---	---	---	---	-----	---	---

5 méternyi	"	fából	"	"	"	2.0	"	"
------------	---	-------	---	---	---	-----	---	---

4	"	"	"	"	"	2.0	"	"
---	---	---	---	---	---	-----	---	---

2	"	"	"	"	"	1.5	"	"
---	---	---	---	---	---	-----	---	---

1	"	"	"	"	"	0.5	"	"
---	---	---	---	---	---	-----	---	---

5 deciméternyi	"	"	"	"	"	0.3	"	"
----------------	---	---	---	---	---	-----	---	---

engedtetik.

A deciméter és centiméterre osztott bármely hosszúságú érczmértéknél az osztó vonalak eltérése . . . 0.2 millimétert,

2, 4 és 5 méter hosszú fából készült mértéknél 0.5 „

1 és $\frac{1}{2}$ „ „ „ „ „ 0.3 „

tul nem haladhat.

A milliméterekbe való beosztásoknál az osztó vonalak eltérése bármelynemű mértéknél 0.2 millimétert tul nem haladhat.

A ló-szalagmértéknél a két méternyi egész hosszúságban legfeljebb 3 milliméternyi, a centiméter osztás vonalakban 0.5 milliméternyi eltérés engedtetik.

Ürmértékeknél

száraz tárgyak és folyadékok mérésére szolgáló edényeknél.

100 liternyi tartalmuaknál 20 centiliternyi eltérés,

50 „ „ 10 „ „

25 „ „ 4 „ „

20 „ „ 4 „ „

10 „ „ 2. 5 „ „

5 „ „ 1. 25 „ „

2 „ „ 1. 00 „ „

1 „ „ 0. 50 „ „

$\frac{1}{4}$ „ „ 0. 15 „ „

5 deciliternyi „ 0. 25 „ „

4 „ „ 0. 20 „ „

3 „ „ 0. 15 „ „

2 „ „ 0. 10 „ „

1 „ „ 0. 05 „ „

5 centiliternyi „ 0.025 „ „

2 „ „ 0.010 „ „

1 „ „ 0.005 „ „

engedetetik.

50 és 100 liternyi szénmérőknél 1 liternyi eltérés engedtetik.

Súlyok

az általános kereskedelmi forgalomra szolgáló súlyoknál és pedig:

20 kilogrammnyi súlyuaknál 2000 milligrammnyi eltérés,

10	"	"	1000	"	"
5	"	"	500	"	"
2	"	"	250	"	"
2	"	"	150	"	"
50 decigrammnyi	"	"	75	"	"
20	"	"	30	"	"
10	"	"	20	"	"
5	"	"	15	"	"
2	"	"	10	"	"
1	"	"	10	"	"
5 grammnyi	"	"	8	"	"
2	"	"	6	"	"
1	"	"	4	"	"

engedtetik.

Az arany, ezüst, gyöngy és drágakőárúknak közforgalomban való mérésére és a gyógyszerészet körében használandó súlyoknál a most elősorolt eltéréseknek csak fele engedtetik meg.

Az említett súlydarabok mellett még használható kisebb súlyok egyenként lehetőleg pontosak legyenek, súlyoknál pedig az eltérés 2 milligrammnál nagyobb nem lehet.

A pénzmérésre szolgáló súlydaraboknál 20 kilogrammtól lefelé a dekagrammig a fentebb részletezett eltéréseknek csak $\frac{1}{5}$, az 5, 2 és 1 grammnyi daraboknál csak $\frac{1}{4}$ része engedtetik.

A kisebb darabok egyenként minél pontosabbak legyenek, és azoknak összegére nézve egy milligrammnál nagyobb eltérés nem engedtetik.

A gabna-próbasúlyoknál az eltérésekre ugyanaz áll, mi az arany, ezüst és gyógyszerészeti súlyra nézve.

Az eltérések a megszabott határon belül is csak annyiban engedhetők meg, a mennyiben az eltérés által a mérték az alapmértéknél nagyobb.

A súlyoknak, mértékeknek és mérőeszközöknek hitelesítésén kívül a törvényjavaslat a hordók akózását is kívánja.

A forgalomnak, nevezetesen a külfölddel való kereskedésnek és kereskedelmi hitelünknek egyik főfeltétele, hogy a szállítandó áruk mindig kellő mennyiségben és minden hiány nélkül kerüljenek a vevő kezébe.

Ennek szüksége leginkább a folyadékoknál mutatkozik, melyeknek utánmérése sokszor nehézséggel jár. Kivánatos tehát, hogy a vevő már eleve a hordókon látható bélyegből meggyőződhessek, hogy azok minő mennyiséget tartalmaznak, de az eladó is minden alaptalan kifogások ellen biztosittassék.

Azért is kimondatott, hogy a bor, sör és szesz, mint a kereskedelemben leginkább előforduló és ürmérték szerint eladatni szokott folyadékok, csak kellőleg akózott (helyesebben liter szerint köbözött) hordókban szolgáltatassanak át a vevőnek.

Kivételt csak eredeti edényekben tovább adott külföldi folyadékoknál van helye, melyeknek pontos akózása utólagosan nem igen volna teljesíthető.

A mérték-hitelesítés és az akózás (köbözés) kellő keresztülvitele végett a törvényjavaslat egyrészt egy központi mérték-hitelesítő bizottság, másrészt pedig mérték-hitelesítési közegek felállítását rendeli el. A központi mérték-hitelesítő bizottság az egész hitelesítési eljárásnak szellemi vezetője és a kormánynak e tekintetben műszaki közegéül szolgálанд; az ő

felügyelete alatt fognak egyszersmind a törvényhatóságok és a hitelesítési közegek számára szükséges mintamértékek és súlyok is készíttetni. E bizottság szervezeténél a kormány főgondja leend, hogy egyrészt hazánk műszaki tehetségeit megnyerje, de másrészt lehetőleg kevés költséget igényeljen; e czélból elnöke és titkára ugyan rendes dotatióval fognak elláttatni, hogy a folyó ügyek elintézése állandóan működő egyének által történhessék: a bizottság többi tagjai ép úgy mint a már is fennálló egyéb szaktanácsoknál, pl. az országos egészségügyi, a statisztikai vagy a közoktatásügyi tanácsnál, csupán a bizottság tanácskozásban veendnek részt és díj nélkül fognak működni.

E bizottság felügyelete és ellenőrzése mellett működnek majd a hitelesítő hivatalok és az akózó közegek. Hitelesítő állami hivatalokat csak kis számban van szándékom felállítani, főkép a mértékek és súlyok kizárólagos alkalmazása előtt, vagyis 1876 előtt. Kivéve ha a szükség, illetőleg az új súlyok és mértékek gyors terjedése most nem lesz kívánatos, egyelőre csakis Budapesten állíttatnék fel mértékhitelesítő állami hivatal, utóbb az ország nevezetesebb pontjain és kereskedelmi helyein több is szerveztetnék, jelesül Fiumében, Zágrábban, Kolozsvárt, Pozsonyban és Kassán. Szabadságukra kívánom azonban hagyni az egyes törvényhatóságoknak, hogy saját kebelükben és bármikor mértékhitelesítő hivatalt állíthassanak fel, természetesen azon feltétel alatt, hogy a felállítandó hivatal költségeit saját maguk fedezzék és hogy a hivatal ellenőrzése és felügyelete a mértékhitelesítő központi bizottság alá tartozandik, magától értetvén, hogy ez esetben a hitelesítésért fizetendő díjak is az illető törvényhatóság javára fognak szedetni.

A hordók hitelesítése vagy az akózás oly mivelet, melyet a forgalom, a kereskedés, sőt a termelés károsodása nélkül központosítani nem lehet, hanem szükséges, hogy nevezetesen bortermelő vidékeken, vagy ott, hol a borkereskedés vagy a

bodnáripar nagyobb mérvben üzetik, az akózás lehetséges legyen, s ennél fogva az akózással az illető törvényhatóságok meghallhatása mellett községi közegek fognának megbízatni, melyek ép úgy, mint a többi hitelesítési közegek a kereskedelmi ministerium, illetőleg a központi mértékhitelítő bizottság felügyelete alá tartozandnak.

Egyébiránt az összes hitelesítési ügy miként való szervezésének részletes tervét akkor fogom a törvényhozás bírálata alá bocsátani, mikor az annak keresztülviteléhez szükséges költségek megszavazását lesz alkalmam kérni.

Mihelyt a hitelesítő közegek szervezete eléggé előhaladt, azonnal megkivánom engedni az új mértékek és súlyok fakultatív alkalmazását, és ép ezért kérem is, ezen alkalmazás határidejének kijelölését a törvényjavaslat 7. §-a értelmében a kormányra bízati.

Gr. Zichy József, s. k.

Adatok az „Erdészeti Műszótárhoz.”

A magyar nyelvbe becsúszott temérdek idegenszerűség kiirtására indított meg az akadémia megbízásából a „Magyar Nyelvőr” 1872-ik esztendőben. Ezen, Szarvas Gábor tudóstársasági tag ur által kitűnően szerkesztett folyóirathoz Magyar- és Erdélyország csaknem minden vidékéről gyűjteményesen özönlének be a tájszavak és szólásmódok. Ezenkívül abban a régi magyar nyelvemlékeknek nyelvezete, feledségbe ment vagy elavult szólásmódjai, kihalt szavai is felelevenítettnek.

Ezen havi közlőnynek múlt évi füzetei kezembe kerülván, kiirtam azokból az erdészeti szempontból csak távolról is figyelembe vehető szavakat, s közlöm azokat a saját magam által